

УДК 339.5: 332.1

СУЧАСНИЙ СТАН СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЛЬСЬКО-НІМЕЦЬКОГО ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Віталій Маркович

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, м. Львів, Україна, 79000, тел. (050) 700-98-50,
e-mail: v-mark@i.ua*

Досліджено соціально-економічну ефективність німецько-польського транскордонного співробітництва на прикладі співпраці Бранденбургу (ФРН) та Любуського воєводства (Польща). Територія цього транскордонного регіону характеризується, з одного боку, низьким рівнем розвитку транскордонної інфраструктури і відмінностями в доходах на душу населення між сусідніми регіонами та, з іншого боку, спільним просторовим плануванням і прагненням до співпраці. Незважаючи на відносну слабкість східнонімецьких федеральних земель в національному порівнянні, вони економічно сильніші, ніж західні воєводства Польщі, де більш розвинені в першу чергу агломерації міст Познань та Вроцлав, сілезького басейну і в меншій мірі Щецину. Обґрунтовано, що уряди ФРН та Польщі надають великого значення процесу втілення спільних прикордонних проектів: на місцевому рівні (об'єднання міст у проектах «Франкфурт-на-Одері-Слубіце: без кордонів», «Євромісто Губен-Губін» і «Євромісто Герліц–Згожелець»), на регіональному рівні (неформальна мережа «Одерське партнерство»), в рамках євро регіонів («Померанія», «Нейсе-Ніса-Ніса», «Pro Europa Viadrina» і «Шпрее-Нейсе-Бубр») та через формування транскордонних кластерів (Центрально-європейський композитний кластер, Німецько-центральноевропейський ланцюг поставок).

Метою статті є дослідження сучасного стану соціально-економічної ефективності польсько-німецького транскордонного співробітництва та його особливостей.

Завдання статті:

- 1) розглянути історію польсько-німецьких транскордонних відносин у другій половині ХХ ст.;
- 2) охарактеризувати сучасний стан соціально-економічного розвитку польсько-німецького транскордонного регіону;
- 3) дослідити законодавчі, освітні та культурні особливості польсько-німецької транскордонної співпраці;
- 4) визначити інструменти польсько-німецького транскордонного співробітництва на місцевому та регіональному рівнях;
- 5) розглянути польсько-німецькі євро регіони та транскордонні кластери.

Ключові слова: транскордонне співробітництво; євро регіони; Європейський Союз; регіональна політика; соціально-економічний розвиток; Польща; Німеччина.

У західній регіоналістиці ФРН вважається одним із найуспішніших прикладів регіональної політики та розвитку транскордонних відносин, і має одні з найдавніших традицій з інституалізації ТКС, які сягають 50-их років ХХ ст. [1]. Територія цього транскордонного регіону характеризується, з одного боку, низьким рівнем розвитку транскордонної інфраструктури і відмінностями в доходах на душу населення між сусідніми регіонами та, з іншого боку, спільним просторовим плануванням і прагненням до співпраці.

Після возз'єднання Німеччини, ФРН і Польща підписали договір про німецько-польський кордон (від 14 листопада 1990 р.), який затвердив демаркацію їх спільного кордону, зафіксовану післявоєнною Угодою 1950 р. у Згожельці, Договір «Про добросусідські відносини і дружнє співробітництво» (від 17 червня 1991 р.), за яким Німеччина визнала перспективу приєднання Польщі до тодішнього Європейського економічного співтовариства. Обидві сторони зобов'язалися підтримувати німецько-польське примирення, зокрема шляхом розвитку ТКС та територіального планування.

Від початку здійснення транскордонного співробітництва (ТКС) Німеччини і Польщі, кордон між якими був східною межею ЄС, ця співпраця трактувалася як один з елементів процесу подальшої європейської інтеграції Польщі. Для Польщі розвиток ТКС був частиною концепції «Рух до Європи», адже воно заклало практичний фундамент взаємодії з різними структурами ЄС ще до формального приєднання. Німеччина ж підтвердила свій статус такого собі «двигуна» загальноєвропейських процесів. Таким чином відбувалося поглиблення процесу загальноєвропейської інтеграції через вирішення спільних регіональних проблем [2]. Реалізація цієї співпраці базується на досвіді співробітництва країн Західної Європи і на засадах, окреслених у Мадридській Конвенції, яку Польща ратифікувала у 1993 році [3].

У той час, як територія колишньої НДР після возз'єднання Німеччини інтегрувалася безпосередньо до німецької федерації та до внутрішнього ринку ЄС, для Польщі процес інтеграції був тривалим: від угод про асоціацію, партнерство та переговорів про членство аж до набуття повноправного членства в ЄС (2004) і приєднання до Шенгенської зони (2007). Після приєднання до ЄС відбувся семирічний перехідний період, який завершився в травні 2011 року повною свободою руху на ринку праці.

Ще у 90-х роках ХХ ст. можна було говорити про зростаючу асиметрію розвитку Польщі та Німеччини. Водночас, ринок праці та економічний розвиток у Польщі в 90-і роки ХХ ст. виявилися більш динамічними, ніж у Східній Німеччині. У той час як у Польщі, за даними Центрального статистичного бюро (Główny Urząd Statystyczny), темпи зростання ВВП від 1992 року постійно збільшувалися (від 2,6 % у 1992 році до 7,1 % у 1997 році), а у нових федеральних землях Німеччини відзначалися еміграція та низькі показники розвитку економіки. Там, відповідно до даних федерального та земельних статистичних управлінь, рівень зростання ВРП починаючи із середини 90-х років ХХ ст. різко скоротився, що відбувалось у поєднанні зі стійкою еміграцією населення. Як результат – розвиток Польщі наприкінці десятиліття виглядав більш динамічно, ніж нових федеральних земель Німеччини.

На нинішньому етапі соціально-економічна ситуація на прикордонні між Польщею та новими федеральними землями відрізняється. Насамперед варто зазначити, що стара інфраструктура у Східній Німеччині була суттєво перебудована. Дорожня, залізнична, телекомунікаційна мережі були значно модернізовані і стали певною мірою навіть сучаснішими, ніж у старих федеральних землях. Зросли витрати промисловості на дослідження та розробки,

Любуське воєводство	5329,2	6065,5	6498,0	7628,2	6980,2	7407,2	7972,1	7554,9	8386,2	8709,9
Бранденбург	46660,0	47489,0	49337,0	51353,0	53064,0	51844,0	54433,0	55768,0	57269,0	59125,0

Між німецькими та польськими учасниками транскордонного регіону спостерігаються також суттєві демографічні відмінності. Так, у Бранденбурзі відбувається загальне зниження чисельності населення, натомість у Любуському воєводстві таке зниження очікується лише в майбутньому. У Бранденбурзі також відзначається невелика порівняно із середнім показником по країні частка молодих людей у віці до 15 років, і висока частка літніх людей (старших за 70 років). На відміну від цього, вікова структура населення Любуського воєводства більш сприятлива. Тут частка населення у віці до 15 років вища, а частка населення у віці старше 65 років нижча від середнього рівня по країні [7].

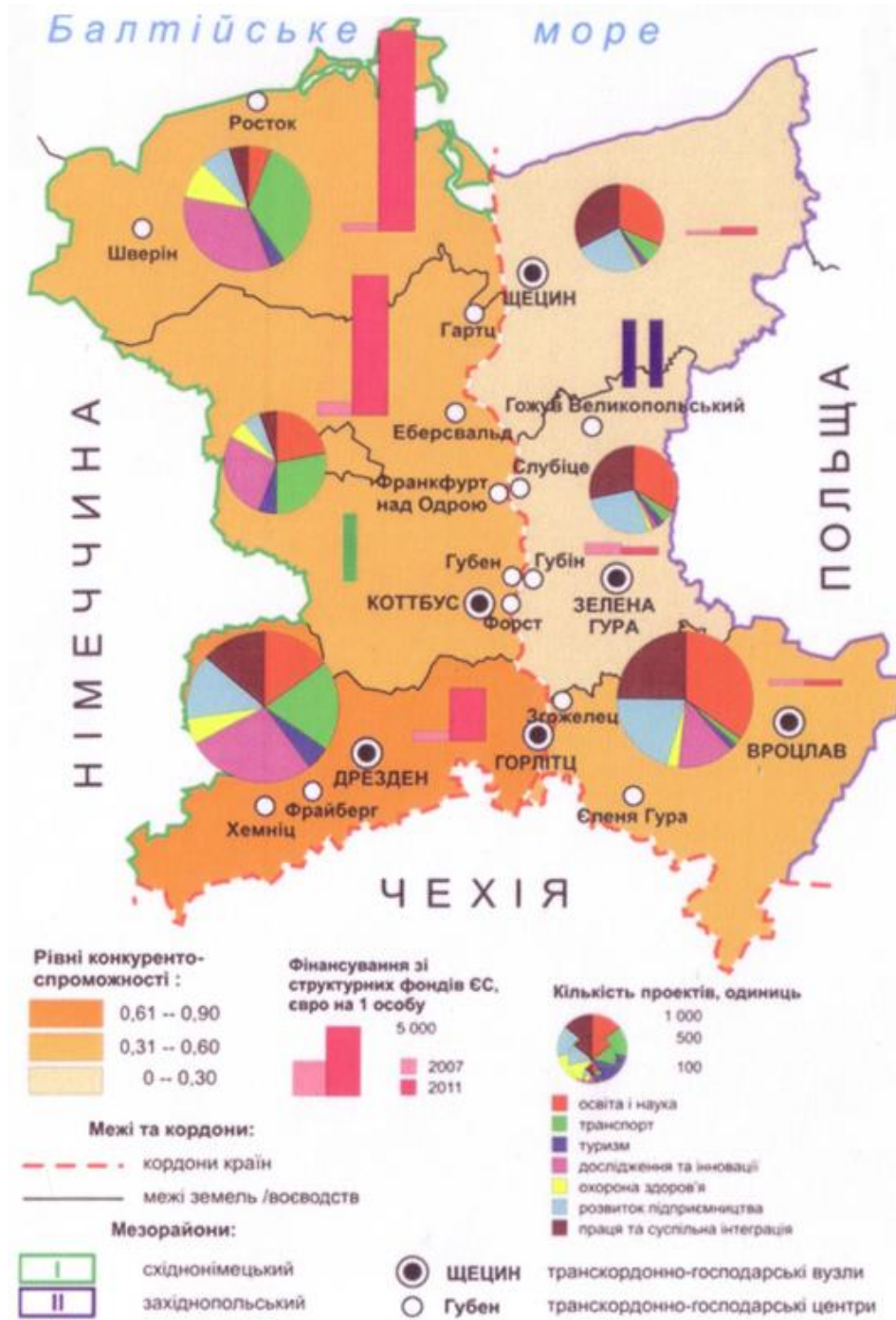

Рисунок 1. Територіальна структура польсько-німецького транскордонного регіону [8]

У Польщі, так само як і у Німеччині, відзначається великий розрив регіонів за рівнем соціально-економічного розвитку. Уже в міжвоєнний період у Польщі виділялися так звані «Польща А» і «Польща Б». «Польща А» являла собою більш розвинені західні, а «Польща Б» – відсталі східні воєводства і, незважаючи на територіальні втрати східної частини Польщі після Другої світової війни, співвідношення Захід-Схід значною мірою залишилося незмінним. За базовими макроекономічними показниками західні воєводства Польщі показують кращі результати. Внесок західних регіонів у ВВП та темпи його зростання значно вищі, ніж у східних воєводствах. Усі вони (за винятком Мазовецького воєводства із центром у Варшаві) мають результати нижче середнього показника по ЄС. За відсотковим внеском регіонального продукту до ВВП країни перше місце посідає Мазовецьке воєводство, потім Сілезьке, Великопольське та Нижньосілезьке. Вони або перебувають під визначальним впливом великих міст, таких як Варшава (Мазовецьке), Познань (Великопольське) та Вроцлав (Нижньосілезьке), або міських агломерацій, як у випадку сілезьких вугільних і промислових районів. У той же час Опольське воєводство має найнижчу частку у ВВП, за ним слідує Любуське воєводство, причому обидва регіони є західними і розташовані на кордоні або поблизу від кордону (при цьому Любуське воєводство має спільний кордон із німецьким Бранденбургом). Інші менш розвинені воєводства розташовані на сході Польщі (рис. 1).

Аналіз прямих іноземних інвестицій (ПІІ) у польських воєводствах також дає неоднозначну картину, яка суперечить простому поділу на «Польщу А» і «Польщу Б». Відповідно до дослідження, підготовленого та проведеного у травні 2011 року за наказом Міністерства регіонального розвитку (Ministerstwo Rozwoju Regionalnego), лідирують вже згадані вище Мазовецьке, Сілезьке, Нижньосілезьке і Великопольське воєводства, за ними слідує інші західні регіони. Любуське воєводство знаходиться на дев'ятому місці, всередині списку. Тим не менше, за останні роки динаміка збільшення обсягу прямих іноземних інвестицій в східних воєводствах була вищою від відповідних західних воєводств, що вказує на поступовий процес зростання. Також рівень безробіття у західних воєводствах Польщі нижчий, ніж у східній частині країни, але з великими міжрегіональними відмінностями. Із середнім рівнем безробіття у 11,5 % у всій Польщі у 2014 році, цей показник сягнув у Західнопоморському воєводстві 15,6 %, в Любуському воєводстві 12,8 %, в Нижньосілезькому воєводстві 10,6 %, при цьому останнє воєводство належить до найбільш розвинених. У Мазовецькому воєводстві рівень безробіття склав 9,8 %, у Сілезькому 9,6 % і у Великопольському воєводстві 7,8 %. Що стосується внутрішньої міграції у Польщі, найбільший притік отримують міста та воєводства Мазовецьке, Великопольське та Нижньосілезьке, всі з яких мають позитивне міграційне сальдо, в той час як Любуське воєводство, а також Західнопоморське воєводство показують негативне сальдо [4].

У табл. 2 наведено порівняння рівня зареєстрованого безробіття у Любуському воєводстві Польщі та у Бранденбурзі у 2004–2013 роках.

Таблиця 2. Рівень зареєстрованого безробіття у Любуському воєводстві та у Бранденбурзі (2004–2013 рр.)* [5; 9]

Регіон \ Рік	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Любуське воєводство	15,2	13,5	11	7,9	7	9,2	8,8
Бранденбург	18,7	18,2	17	14,7	12,9	12,3	11,1

* - за даними служб зайнятості, у віці 15–70 років

У Польщі також існують великі диспропорції між селом і містом, та як і раніше, сильні регіони розташовані на Заході, в той час як більш економічно і демографічно слабкі регіони з боку Німеччини знаходяться в безпосередній близькості від Польщі. Міністерство регіонального розвитку Польщі розглядає прикордонні території також як регіони потенційного державного втручання, проте в рамках прийнятої Радою міністрів у липні 2010 року Національної стратегії регіонального розвитку на період 2010–2020 рр. відзначаються також їхні можливості і ризики на основі близькості цих регіонів до Німеччини. Можливості виникають на основі передачі ноу-хау, обміну досвідом та кращих практик (best practice), а також в рамках міжнародного співробітництва. Ризики визначаються можливим надмірним тиском конкуренції або через відтік постачання послуг до Німеччини, зокрема до Берліну. Таким чином, існує великий потенціал підвищення ендogenous потенціалу прикордонних регіонів, посилення їх конкурентоспроможності та покращення ТКС.

Цей короткий огляд прикордонних регіонів з обох сторін кордону показав деяку асиметрію, але у той же час, і проблеми, які виникають внаслідок периферійного розташування самої території. Незважаючи на відносну слабкість східнонімецьких федеральних земель в національному порівнянні, вони економічно сильніші, ніж західні воєводства Польщі, де більш розвинені в першу чергу агломерації міст Познань та Вроцлав, сілезького басейну і в меншій мірі Щецину. Це засвідчує і порівняння обсягу заробітної плати у Любуському воєводстві та у регіоні Бранденбург за даними 2004–2013 років, яке наведено у табл. 3.

Таблиця 3. Середньомісячна заробітна плата у Любуському воєводстві та у Бранденбурзі (2004–2013 рр.), євро [5, 10]

Регіон \ Рік	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Любуське воєводство*	508,62	555,53	583,40	674,71	640,95	682,85	734,70	692,16	786,25	790,04
Бранденбург	2186,58	2217,67	2232,58	2261,25	2314,33	2340,17	2397,00	2472,08	2499,83	2573,00

* - за офіційним курсом польського злотого до євро, на кінець року

Слід зазначити, що уряди ФРН і Польщі надавали і надають великого значення розробці спільних прикордонних проектів. Прикордонні з Польщею німецькі землі співпрацюють із польською стороною на різних рівнях.

На місцевому рівні німецькі та польські міста, які історично опинились розділеними кордоном, об'єдналися за допомогою транскордонних проектів, і деякі з них підкреслюють спільну транскордонну ідентичність (проекти «Франкфурт-на-Одері – Слубіце: без кордонів», «Євромісто Губен-Губін» і «Євромісто Герлиц-Згожелєць»).

Рисунок 2. Карта мережі Одерське партнерство (мовою оригіналу)

На регіональному рівні у 2006 р. німецькі та польські регіони і міста об'єдналися в рамках неформальної мережі «Одерське партнерство» («Oder-Partnerschaft»), а саме: федеральні землі Берлін, Бранденбург, Мекленбург-Передня Померанія і Саксонія та воєводства Великопольське, Західнопоморське, Нижньосілезьке і Любуське, а також польські міста Щецин, Гожув Великопольський, Зелена-Гура та Вроцлав. Ця мережа спрямована на зміцнення територіальної та політичної інтеграції німецько-польської прикордонної території (рис. 1.7).

Польсько-німецьке прикордоння є сферою дії чотирьох *оперативних програм ЄС «Interreg IV A»* щодо розвитку регіонального співробітництва, які підтримуються Європейським фондом регіонального розвитку (ЄФРР):

1. «Польща – Німеччина» (Мекленбург-Передня Померанія, Бранденбург – Західнопоморське воєводство);
2. «Польща (Любуське воєводство) – Бранденбург»;
3. «Саксонія – Польща»;
4. «Південна Балтика».

Основною метою програми ТКС «Польща (Любуське воєводство) – Бранденбург» є спільний розвиток транскордонного регіону і зниження т.зв. «прикордонних ефектів». Вона спрямована на сприяння сталому розвитку та економічній конкурентоздатності прикордонних територій на основі комплексного транскордонного підходу. Це включає в себе, зокрема, покращення місцевої інфраструктури та екологічної ситуації, а також підтримку транскордонного економічного розвитку (в тому числі посилення економічних зв'язків наукового співтовариства), а також підтримка малого та середнього бізнесу шляхом транскордонних маркетингових заходів [11].

Програма мала чотири пріоритетних напрями із загальною сумою бюджету у 146,47 млн євро, за співфінансуванням Європейського фонду регіонального розвитку в розмірі 124,5 млн євро на період 2007–2013 рр.

Основними пріоритетами Програми були визначені:

- розвиток інфраструктури та поліпшення екологічної ситуації (57,6 % від загального обсягу фінансування);
- підтримка економічних зв'язків і науково-технічної співпраці (9,8 %);
- підтримка подальшого розвитку людських ресурсів та ТКС (28,4 %);
- технічна допомога (4,19 %) [12].

Обсяги співфінансування з ЄФРР (Dofinansowanie z EFRR) проектів ТКС, залученого Любуським воєводством у період з 2007 до 2013 рр., показано у табл. 4.

Таблиця 4. Співфінансування з ЄФРР проектів сприяння транскордонному співробітництву для Любуського воєводства (Польща) [13]

Рік	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Залучені кошти (млн. євро)	0,58	4,98	6,72	8,50	8,29	8,47	8,79	9,11	9,40	9,69

Приріст прямих іноземних інвестицій з Німеччини до Любуського воєводства за роками у період 2007–2013 рр. показано у табл. 5 [58].

Таблиця 5. Прямі іноземні інвестиції з Німеччини до Любуського воєводства (Польща) [5]

Рік	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
-----	------	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Регіон										
Любуське воєводство	53,31	61,14	65,99	80,61	71,81	75,33	84,10	66,88	76,51	82,38

Законодавство федеральної землі Бранденбург (так само як і двох інших межуючих з Польщею німецьких земель, Саксонії та Мекленбург-Передньої Померанії) декларує важливість співпраці з польськими воєводствами поблизу кордону. Найбільш яскраво це відзначається у конституції Бранденбергу від 20 серпня 1992 р., де у ст. 2 надається великого значення «співпраці з іншими країнами, особливо з польськими сусідами». Крім цього, у бранденбурзькому Законі про школи міститься аналогічний пункт: «Школа заохочує готовність до мирної співпраці з польськими сусідами» (§ 4 (5)). За реалізацію ТКС у Бранденбурзі відповідає фахове міністерство (на відміну від Мекленбург-Передньої Померанії, де ТКС є обов'язком земельного уряду), а важливість партнерства з Польщею також підкреслює той факт, що в регіоні існує посада Уповноваженого з партнерства у Нижньосілезькому і Великопольському воєводствах, діяльність якого в основному присвячена розвитку транскордонної інфраструктури та реалізації проектів. Крім того, Бранденбург залучений у Одерське партнерство, неформальну мережу, яка від 2006 р. об'єднує німецькі землі Берлін, Бранденбург, Мекленбург-Передню Померанію і Саксонію та польські Західнопоморське, Великопольське, Любуське і Нижньосілезьке воєводства, метою якого є створення регіональної мережі політичного та інфраструктурного розвитку. У Бранденбурзі також велике значення надається вивченню у навчальних закладах польської мови. Згідно з доповіддю Конференції міністрів культури від 2007 р., вивчення польської мови пропонується у початкових школах в прикордонних районах і може бути продовжено в якості першої іноземної мови. Крім того, у Бранденбурзі застосування польської мови також інтегроване у програми професійних училищ у різних сферах.

На боці польських воєводств рівень юрисдикції щодо ТКС є нижчим, ніж у німецьких земель. Незважаючи на проведення децентралізації 1998 року, за конституцією Польща залишається унітарною державою. Тим не менше, співпраця інтенсивно розвивається в цих рамках, відповідна юрисдикція покладена на Управління маршала (Urząd Marszałkowski) у воєводствах.

Пріоритети Любуського воєводства у сфері зовнішніх відносин та потенційні географічні партнери регіону визначені відповідним рішенням місцевої ради – сеймику. Любуське воєводство серед цілей своєї зовнішньої діяльності відзначає, зокрема, реалізацію проекту Центральноєвропейського транспортного коридору, який повинен з'єднати Балтійське і Середземне моря, співпрацю з євро регіонами «Шпрее-Нейсе-Бубр» і «Pro Europa Viadrina» та загальне посилення воєводства в міжнародному співробітництві. При цьому Бранденбург та Саксонія згадуються як основні партнери регіону на території ЄС поряд з іншими регіонами Італії, Словаччини, Данії та Франції. Окремо згадується Одерське партнерство. Разом з тим, більш важливим для Любуського воєводства

є реалізація Європейської політики гуртування в рамках Європейського територіального співробітництва.

Окрім політичних підходів до співпраці на регіональному рівні, тобто між федеральними землями і воєводствами, існує багато інших відносин на різноманітних рівнях. Серед них співпраця на рівні університетів, проте часто вона спрямована не тільки на транскордонний регіон і перетинає його межі. Можна згадати також цілий ряд ініціатив з транскордонних сполучень, дійсності транскордонних транспортних квитків тощо [4].

Основною формою ТКС є чотири єврорегіони, які функціонують на німецько-польському кордоні. Єврорегіони у Старій Європі почали виникати з 1950-х років в основному в тих країнах, які шукали нових способів економічного і культурного співробітництва для зміцнення мирного співіснування. Метою єврорегіонального співробітництва в цих регіонах було подолання напруги між національностями, що населяли межуючі території по обидві сторони кордону.

На німецько-польському кордоні від початку 90-х років ХХ ст. з'явилися чотири єврорегіони: «Померанія» (1991 рік, зі шведською участю), «Нейсе-Ніса-Ніса» (1991, з чеською участю), «Pro Eufora Viadrina» (1993) та «Шпрее-Нейсе-Бубр» (1993). Появою цих єврорегіонів було змінено межі, вимір і функції транскордонного і єврорегіонального співробітництва. Воно стало викликом також в тій частині Європи, де етнічні конфлікти і економічні диспропорції є набагато значнішими, ніж у Західній Європі. Держави Центральної і Східної Європи не мали досвіду в сфері регіонального чи місцевого самоврядування.

Єврорегіон «Шпрее-Нейсе-Бубр» розташований на території Любуського воєводства та Бранденбургу. Цей єврорегіон був заснований у вересні 1993 р. підписанням Угоди між німецьким об'єднанням місцевих громад та інституцій, та спілкою польських місцевих громад. Територія єврорегіону охоплює територію району Шпрее-Нейсе (три муніципальних співтовариства і міста Коттбус та Айзенхюттенштадт) федеральної землі Бранденбург. З польської сторони – 18 гмін і міст Любуського воєводства. Загальна територія єврорегіону – 10,5 тис. км².

Основними індустріальними і комерційними центрами регіону є м. Коттбус (ФРН) і Зельона Гура (Польща). Сільське господарство розвинуте слабо, хоча значну частину території єврорегіону займають ліси.

З німецької сторони найбільш великими промисловими підприємствами є відкриті шахти з видобутку бурого вугілля і, як наслідок, ряд ТЕЦ. У польській частині домінує текстильна та деревообробна промисловість. Регіон відомий своїми чудовими умовами для розвитку туризму. Однак, існуюча інфраструктура недостатньо розвинута і вимагає інвестицій.

Згідно зі статутом, завданням єврорегіону «Шпрее-Нейсе-Бубр» є допомога у подоланні проблем транскордонного регіону, формування регіональної ідентичності, об'єднання німців та поляків у єдиному економічному районі з покращеними і, що найважливіше, еквівалентними умовами життя.

Найвищим органом єврорегіону є Рада єврорегіону, яка складається із членів об'єднань обох сторін. Завдання Ради :

- визначення напрямів діяльності;
- вибори Президії єврорегіону;
- вирішення питань управління;
- затвердження проектів.

Рада обирає із свого складу Президію. Президія є органом для прийняття рішень між зборами Ради. Завдання Президії:

- зовнішні контакти єврорегіону;
- скликання зборів Ради;
- впровадження рішень Ради;
- керівництво секретаріатом;
- надання пропозицій щодо ТКС державним установам.

Секретаріат складається із двох представництв (бюро) з польської та німецької сторін, веде поточну роботу та координує роботу робочих груп. Всі органи єврорегіону працюють на паритетних засадах. Здійснюється постійний обмін інформацією, думками, проводяться щомісячні засідання робочих груп [14].

Єврорегіон «Шпрее-Нейсе-Бубр» входить до Робочої ради європейських прикордонних регіонів (AGEG). З німецької сторони єврорегіон організований в якості зареєстрованого об'єднання, в якому на добровільній основі співпрацюють громади та підприємства, університети, інститути, об'єднання і громадяни. На польській території єврорегіон організований як об'єднання польських громад, тобто члени тільки місцевого рівня. Співпрацю між німецькою і польською частинами єврорегіону регулює рамкова угода.

Слід зазначити, що всі чотири єврорегіони на німецько-польському кордоні мають власні окремі секретаріати у кожній країні. У цьому плані порівняння із більш старими західними єврорегіонами, де часто функціонують спільні (технічні) секретаріати, відкриває потенціал для інституційного покращення.

По-друге, на думку експертів, недосконалість діяльності єврорегіонів проявляється у реалізації проектів, які, як правило, фінансуються ЄС або суміщені з програмами підтримки ЄС. При цьому варто зазначити, що власний інтеграційний потенціал конкретних громад ще не є вичерпаним. Хоча фінансування з боку ЄС допускає також зустрічні проекти, але спільне зростання рівня життя населення прикордонних регіонів повинне було б відбуватися і без проектної підтримки, і отже, єврорегіони повинні були б спрямовувати частину своєї діяльності на об'єднання громадської активності. На даний час політика гуртування ЄС справді значною мірою сприяє зміцненню транскордонного економічного простору.

Розглядаючи німецько-польські транскордонні зв'язки, експерти відзначають також формування у середині 90-х років ХХ ст. *транскордонного логістичного кластера* – Німецько-центральноевропейського ланцюга поставок (German-Central European Supply Chain, GCESC). Через нього здійснюється виробництво та збут товарів для експорту у решту країн світу. Завдяки функціонуванню цього

ланцюга значно зросли торговельні відносини Німеччини та країн Вишеградської групи (Польщі, Чехії, Угорщини та Словаччини), а також передача технологій та посилення транскордонної конвергенції рівня доходів.

Розвиток GCESC підтримувався суттєвим зростанням прямих іноземних інвестицій у країни Вишеградської групи. Зростання експорту у останніх країнах було особливо швидким у наукомістких секторах. У дослідженні МВФ від 2013 р. відзначено, що взаємодоповнюваність між ланцюгами поставок та виробництвом всередині країн призвели до більшої синхронізації економічного циклу серед країн GCESC [15].

У польсько-німецькому транскордонному регіоні функціонує також Центрально-європейський композитний кластер (CECC). Угода про його створення була підписана 6 липня 2011 року між Технічним університетом Дрездена і Варшавським технологічним університетом. Центрально-європейський композитний кластер став платформою для систематичних та постійних спільних досліджень та наукових заходів його учасниками, забезпечуючи тим самим економічні та освітні переваги німецькому, польському та європейському бізнесу і промисловості. Як базові сфери співробітництва засновники кластера визначили:

- можливі спільні науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи щодо нових композитних матеріалів;
- комплексні дослідження, розробка і освіта в галузі комплексного проектування і виготовлення композитних компонентів (від нано- до макrorівня);
- спільні проекти на рівні магістратури та докторантури;
- безперервна освіта (курси для промисловості) [16].

Окрім транскордонних зв'язків на рівні адміністративних регіонів, діяльності євро регіонів та кластерів на німецько-польському прикордонні існують інші, нижчі рівні взаємозв'язків.

Насамперед варто згадати транскордонну міграцію. З моменту вступу Польщі до ЄС і введення в дію повної свободи пересування працівників (травень 2011 року) у прикордонних районах спостерігається зростаюча міграція поляків до Німеччини. Зокрема, до Бранденбургу за останні роки переселилися багато людей із польського Щецина, долаючи проблему дорогої нерухомості у Щецині. Із цим пов'язані різноманітні проблеми та виклики, зокрема, щодо успішної адаптації поляків у Німеччині.

Іншим важливим питанням стає сектор транскордонних послуг. У багатьох випадках послуги на польському боці кордону залишаються значно дешевшими, ніж на німецькому боці. Це стосується будівництва, (стоматологічної) медичної допомоги, предметів щоденного використання. Туристичні пропозиції з обох боків кордону також становлять інтеграційний потенціал. Наприклад, польських та чеських туристів можна зустріти у німецьких Рудних горах і у Фогтланді, на Мекленбурзькому озерному плато і в Бранденбурзі. Хоча це і не масовим явищем, але саме у цьому плані німецькі експерти вважають перспективним спільний туристичний маркетинг.

Окрім того, все більшого значення у транскордонних відносинах набуває і сфера освіти. Європейський університет Віадрина у Франкфурті-на-Одрі зарахував на навчання у зимовому семестрі 2013/14 рр. 23 % іноземних студентів, більшість з яких становили поляки, – у Дрезденському технічному університеті у тому ж семестрі цей показник становив 13,5 %, що на тому ж рівні, що і 13,4 % у престижному Рейнському університеті Фрідріха Вільгельма в Бонні. До Лейпцигу було зараховано 9,8 % іноземних студентів, а у Хемніцькому технічному університеті тільки 6,4 %. Оскільки у даному випадку йдеться про загальну кількість іноземних студентів, то зрозуміло, що існує значний потенціал для залучення польських студентів.

Такі контакти мають велике значення не тільки для транскордонних регіонів, але і в цілому для німецько-польських відносин. Дослідження, проведене польським дослідницьким інститутом Centrum Badań Opinii Społecznej (Центр вивчення громадської думки) засвідчує, що більшість поляків отримують свої знання про Німеччину з телебачення, газет і з Інтернету, і що все ще 69 % поляків після 1989 року не були у Німеччині. У той же час найбільш поширеною причиною для відвідування Німеччини (29 %) став туризм, що є несподіваним результатом, який суперечить думці про шукаючих роботу поляків [4].

Висновки. Польсько-німецький транскордонний регіон вважається у західній регіоналістиці одним із найуспішніших прикладів регіональної політики та транскордонних відносин, і має одні з найдавніших традицій в інституалізації ТКС, які сягають 50-х років ХХ ст. Його територія характеризується, з одного боку, низьким рівнем розвитку транскордонної інфраструктури і відмінностями в доходах на душу населення між сусідніми регіонами та, з іншого боку, спільним просторовим плануванням і прагненням до співпраці. Незважаючи на відносну слабкість східнонімецьких федеральних земель в національному порівнянні, вони економічно сильніші, ніж західні воєводства Польщі, де більш розвинені в першу чергу агломерації міст Познань та Вроцлав, сілезького басейну і в меншій мірі Щецину.

Прикордонні з Польщею німецькі землі співпрацюють із польською стороною на різних рівнях. На місцевому рівні німецькі та польські міста, які історично опинились розділеними кордоном, об'єдналися за допомогою транскордонних проектів, і деякі з них підкреслюють спільну транскордонну ідентичність (проекти «Франкфурт-на-Одері – Слубіце: без кордонів», «Євромісто Губен-Губін» і «Євромісто Герліц-Згожець»). На регіональному рівні у 2006 р. німецькі та польські регіони і міста об'єдналися в рамках неформальної мережі «Одерське партнерство». Окрім того, на німецько-польському кордоні від початку 1990-х років функціонують чотири євро регіони – «Померанія», «Нейсе-Ніса-Ніса», «Pro Europa Viadrina» та «Шпрее-Нейсе-Бубр». Між Варшавським технологічним університетом та Технічним університетом Дрездена утворено Центральньо-європейський композитний кластер. МВФ відзначає також формування у регіоні транскордонного логістичного кластера – Німецько-центральньоєвропейського ланцюга поставок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. *Журба І. Є.* Трансформація системи транскордонного співробітництва країн Центральної та Східної Європи в умовах розширеного ЄС: Автореф. ... дис. д-ра екон. наук. – КНУ. – Київ, 2013.
2. *Минаков І.* Польско-германское приграничное сотрудничество [Електронний ресурс] / І. Минаков. – Режим доступу : <http://www.mid.ru/bdcomp/bull.nsf/b8c211ca1a623d7f432568e900412a30/b141fae949740364432568e4002f1afe!OpenDocument>.
3. *Урбан О. А.* Транскордонне співробітництво як чинник прискорення європейської інтеграції / О. А. Урбан // Гуманітарний вісник ЗДІА. – 2006. – № 25. – С. 56–61.
4. *Garsztecki S.* Analyse: Der deutsch-polnische Grenzraum: Verflechtungszone oder anhaltende Asymmetrien? [Електронний ресурс] / Stefan Garsztecki // ВРВ. – 2012. – Режим доступу : <http://www.bpb.de/internationales/europa/polen/136040/analyse?p=all>.
5. *Urząd Statystyczny w Zielonej Górze.* Pogranicze polsko-niemieckie 2014 w liczbach / Urząd Statystyczny w Zielonej Górze. – Zielona Góra, 2016. – 24 с. – (ISSN 2450-9558).
6. *Bruttoinlandsprodukt von Brandenburg von 1991 bis 2015 (in Millionen Euro)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/5042/umfrage/entwicklung-des-bruttoinlandsprodukts-von-brandenburg-seit-1991/>.
7. *BRANDaktuell.* Fachkräftesicherung in der Region Brandenburg/Lubuskie [Електронний ресурс] / BRANDaktuell. – 2012. – Режим доступу : <http://www.lasa-brandenburg.de/brandaktuell/Fachkraeftesicherung-in-der-Region-Brandenburg-Lubuskie.1607.0.html>.
8. *Алісова О. І.* Суспільно-географічна оцінка конкурентоспроможності українсько-польського та польсько-німецького транскордонних регіонів : автореф. дис... канд. геогр. наук: 11.00.02 / О. І. Алісова. – Львів, 2014. – 20 с.
9. *Arbeitslosenquote in Brandenburg von 1999 bis 2015* [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/2520/umfrage/entwicklung-der-arbeitslosenquote-in-brandenburg-seit-1999/>.
10. *Arbeitnehmerentgelt je Arbeitnehmer in Brandenburg von 1991 bis 2015* [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/253202/umfrage/arbeitnehmerentgelt-je-arbeitnehmer-in-brandenburg/>.
11. *Mission Opérationnelle Transfrontalière. Border: Germany-Poland* [Електронний ресурс] / Mission Opérationnelle Transfrontalière. – 2016. – Режим доступу : <http://www.espaces-transfrontaliers.org/en/bdd-borders/frontiers/frontier/show/allemande-pologne/>.
12. *Cross-border Cooperation Operational Programme between Poland (Lubuskie) and Germany (Brandenburg) for the period 2007–2013 / European Commission* // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.rim-europa.eu/index.cfm?q=p.policy&n=13015>.
13. *Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 w ramach «Europejskiej Współpracy Terytorialnej»* // [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.interreg.gov.pl/NR/rdonlyres/B7B50868-9ED1-459C-A51AE1D556123D60/47158/Programpl.pdf>.
14. *Романов С.* Еврорегиональное сотрудничество государств Центральной и Восточной Европы [Електронний ресурс] / С. Романов // Обозреватель-Observer – Режим доступу: http://www.observer.materik.ru/observer/N08_00/08_07.HTM.
15. *IMF Multi-Country Report. German-Central European Supply Chain – Cluster Report* [Електронний ресурс] / IMF Multi-Country Report // No. 13/263. – 2013. – Режим доступу : <https://www.imf.org/external/pubs/ft/scr/2013/cr13263.pdf>.
16. *Institut für Leichtbau und Kunststofftechnik. Central European Composite Cluster* [Електронний ресурс] / Institut für Leichtbau und Kunststofftechnik. – 2016. – Режим доступу : <http://www.composite-cluster.eu/>.

Стаття надійшла до редколегії 10.12.2016

Прийнята до друку 23.12.2016

**CURRENT STATE OF SOCIO-ECONOMIC EFFICIENCY OF THE POLISH-GERMAN
CROSS-BORDER COOPERATION****Vitaliy Markovych**

*Ivan Franko National University of Lviv,
1, Universytetska Str., Lviv, Ukraine, 79000, tel. (050) 700-98-50,
e-mail: v-mark@i.ua*

Socio-economic efficiency of the German-Polish border cooperation on the example of regional cooperation of Brandenburg (Germany) and Lubuskie (Poland) are studied. The area of this cross-border region is characterized, on the one hand, with the low level of cross-border infrastructure and differences in income per capita between neighboring regions and, on the other hand, with common spatial planning and the desire to cooperate. Despite the relative weakness of the East German regions in the national comparison, they are economically stronger than the western region of Poland where more developed are primarily metropolitan cities of Poznan and Wroclaw, Silesian Basin and to a lesser extent Szczecin. It is shown that the governments of Germany and Poland attach great importance to the process of implementation of joint cross-border projects: at the local level (association of cities within projects «Frankfurt an der Oder – Slubice: without Borders», «Eurocities Huben-Gubin» and «Eurocities Herlits-Zgorzelec»), at the regional level (informal network «Oder Partnership»), in the Euroregions («Pomerania», «Neisse-Nisa-Nysa», «Pro Europa Viadrina» and «Spree-Neisse-Bóbr») and by forming cross-border clusters (Central European composite cluster, German-Central European supply chain).

Key words: cross-border cooperation; Euroregions; European Union; regional policy; socio-economic development; Poland; Germany.